

КОМПЬЮТЕР, МЭДЭЭЛЛИЙН ТЕХНОЛОГИТОЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ НЭР ТОМЬЁОНЫ ОРЧУУЛГЫН АСУУДАЛД

Н.Оюунзаяа

Шинжлэх ухаан, нэр томъёоны орчуулга хийх нь энгийн, утга зохиолын орчуулга хийхээс зарим талаар ялгаатай байдаг. Учир нь орчуулагч орчуулгын онолын мэдлэг, гадаад хэл, эх хэлний мэдлэг, түүнийгээ ашиглах чадвараас гадна тухайн салбар шинжлэх ухааны мэдлэгтэй байхыг шаарддаг онцлогтой юм. Шинжлэх ухааны эхийн орчуулагчийн гол зорилго нь аливаа мэдээллийг тов тодорхой, яг таг, нарийн нягт, уран сайхны хэтрүүлэггүй, товч тодорхой байр суурийг баримталсан байх хэрэгтэй. Био-Анагаах ухааны эрдэмтэн Бетани Тиверж (2002) шинжлэх ухааны орчуулга хийхдээ дараах зарчмуудыг баримтлах хэрэгтэй гэж дүгнэжээ. Үүнд:

1. Зорилтот уншигчдад зориулан ажиллах
2. Зохиогчийн хийсэн сонголтыг харгалзан үзэх
3. Ишлэл, ном зүйг зүй зохистой хэрэглэх
4. Тухайн салбар шинжлэх ухааны талаар гүнзгий ойлголттой байх
5. Шинжлэх ухааны бичиглэлийн хэв маяг, төрлийг мэддэг байх
6. Бүтээлч асуулт өөртөө тавьдаг байх
7. Хэвлэлтийн шалгуурыг хангасан байх
8. Сүүлийн үеийн туршлагуудтай танилцсан байх
9. Хийсэн ажлуудаа бусадтай хуваалцаж туршлага солилцох гэсэн байна.

Компьютер, мэдээллийн технологийн салбар асар хурдацтай хөгжиж байгаа өнөө үед энэ шинжлэх ухаантай холбоотой үг хэллэг, ойлголт, нэр томъёог орчуулах ажил орчуулагчдаас ч бас их хурд, цаг үеэсээ хоцрохгүй байхыг шаардаж эхэлжээ. Энэ их хурд нь өөрөө мэргэжлийн орчуулагчид, хэл шинжээчид, хэл бичгийн эрдэмтэд болон тухайн салбар шинжлэх ухааны эрдэмтэд, экспертүүдийн хооронд аливаа нэр томъёог орчуулах уу эс орчуулах уу гэх ойлголтын зөрүүг үүсгэж байна. Мэргэжлийн олонхи орчуулагчид, хэл шинжээчид, хэл бичгийн эрдэмтэд эх хэлээ цэвэр байлгахыг зорьж аль болох нэр томъёог орчуулах, үгийн сангаас дүйцэх үг хэллэгийг олохыг шаарддаг байхад тухайн салбар шинжлэх ухааны эрдэмтэд, экспертүүдийн дийлэнх нь нэр томъёог орчуулах, үгийн сангаас дүйцэх үг хэллэгийг олж нутагшуулах, хэрэглээнд оруулах асуудлыг цаг үрсэн асуудал гэж үзэх хандлагатай ажээ. Тэдний хувьд тухайн сэдвийн агуулга, ойлголт болон зорилтот уншигчид чухал байдаг бол орчуулагчид, хэл шинжээчдийн хувьд нийт олон нийтэд хүртээмжтэй, ойлгомжтой байх талаас ханддаг байна. Асуудлыг уг үүднээс нь харвал шинжлэх ухааны орчуулгыг хэлний эрдэмтэд, орчуулагчид их хийж байна уу, мэргэжлийн салбарынхан их хийж нийтэд түгээж байна уу гэдгээс шалтгаалж нэр томъёоны орчуулгын асуудлууд үүд үүсэж байна.

Компьютер, мэдээллийн технологийн салбарын хувьд ойлголт, ухагдахуун, нэр томъёо, тоног төхөөрөмж, хэрэглээ нь харьцангуй олон нийтэд хүрсэн, хүн бүр хэрэглэдэг, ярьдаг, бичдэг онцлогтой. Тиймээс энэ салбарын нэр томъёоны орчуулга олны анхаарлын төвд оршдог агаад санал шүүмжлэлийн бай болдог. Дээр дурьдсан цаг хугацааны хавчигдмал байдал, технологийн их хурд, ухагдахууны шилжилт нь зарим нэр томъёог орчуулах боломжгүй байдалд оруулж байгааг хүлээн зөвшөөрөх хэрэгтэй.

Би энэхүү ажлаа Ч.Ганхуягийн “Англи –Монгол толь бичиг” 2010, Ш.Янсанжав, Я.Батмэргэн нарын “Computer Dictionary English –Mongolian” 2007 толь бичгүүд дээр үндэслэн хийлээ. Ерөнхийдөө компьютер, мэдээллийн технологийн нэр томъёог дараах аргуудаар орчуулах хандлага зонхилдог:

1. Авиачилан галиглах (transcription)

Display - дисплэй, algorithm- алгоритм, processor-процессор, file-файл gigabyte-гигабайт, megabyte –мегабайте

Тайлбар: Авиачилан галиглан орчуулах арга нь монгол хэлэнд утгыг нь буулгадаггүй бөгөөд тухайн үгийн дуудлагыг кирил бичгэнд хөрвүүлсэн үг зээлдэх арга юм. Монгол хэлний үгийн баялгийг нэмэгдүүлж байгаа эсэх нь маргаантай боловч хэрэглээнд орж нутагшаад байна.

2. Үсэгчлэн галиглах (transliteration)

Function- функц, chip- чип, бичил схем computer terminal-компьютерийн терминал computer test – компьютерийн тест, computer tomography- компьютер томограф

Virus – вирус, graphic-график, computer system analyst – компьютерийн системийн аналит

Тайлбар: Үсэгчлэн галиглах арга мөн адил монгол хэлэнд утгыг нь буулгадаггүй бөгөөд тухайн үгийн бичиглэлийг кирил бичгэнд хөрвүүлсэн үг зээлдэх арга юм. Монгол хэлний үгийн баялгийг нэмэгдүүлж байгаа эсэх нь маргаантай боловч хэрэглээнд орж нутагшаад байна. Үүний хажуугаар зарим нэр томъёоны орчуулга нь зэрэгцээд хэрэглэгдэж байна. Жишээ нь: Display- дэлгэц, computer – цахим тооцооны машин

3. Нутагшуулах (naturalization)

Technology - технологи, technologist - технологич, technological - технологийн computer – компьютер, компьютержүүлэх, компьютержсэн program – програм, програмжуулалт, програмжсан , програмжлагдсан

Тайлбар: Дээрх хоёр аргаар орж ирсэн үгүүд хэрэв хэрэглээнээс гарахгүй бол нутагших үйл явц руу орно.

4. Шинэ үг зохиох (neologism)

Hardware - техник хангамж, software - програм хангамж, earphone – чихэвч cybernetics - залуур зүй

Тайлбар: Энэ нь хуулбарлан орчуулах аргын дараа орох ихэд шилэгдсэн арга юм. Гэвч шинээр үг зохиох, хуучин үг хэллэгийг шинэ агуулгаар баяжуулан хэрэглээнд оруулах үйл явц нь цаг хугацааны хүчин зүйлээс шалтгаалдаг.

5. Хуулбарлан орчуулах арга (calque)

Back up store – нөөц хадгалуур, closed network – хаалттай сүлжээ, vertical scroll bar - босоо шугам, website - сүлжээ байрлал, error voltage – алдаатай цахилгаан хүчдэл

Хагас хуулбарлах арга (Half calque)

All files – бүх файл, information bit - мэдээллийн бит, microchip - бичил чип

Тайлбар: Хамгийн түгээмэл, хамгийн шилэгдсэн арга бөгөөд учир нь үгийн толгой үгээр шууд буулгаж орчуулсан байдаг тул эргээд нөгөө үгээ англи хэл рүү буулгахад үг оноолт таарах магадлалтай.

6. Тайлбарлан орчуулах арга (explanatory translation)

Clipboard – хуулах зөөх зүйлийг хадгалж, гаргаж тавих зориулалттай түр санах ой

Customize – тохируулга буюу сонголт хийх

Alignment - зэрэгцүүлэх буюу тэгшлэх

Zoom - Хуудсыг хувь өгч өсгөж харах

7. Үүнээс гадна товчилсон үгнүүдийг шууд хэрэглэх хандлагатай байна.

CPU, ERIC, RAM

Аливаа техник технологи хөгжиж үг хэллэг шинэ агуулгаар баяжихын хажуугаар урьд нь хэрэглэж байсан технологитой холбоотой үгс хэрэглээнээс гарч хэрэглэгдэхээ больж байна. Жишээлбэл: floppy disc - уян диск, Pentium –(Лонгманы толинд маш хурдан процессор гэж оржээ), tube – зурагтын ламп аналогийн систем гэх мэт.

Нөгөө талаар нэр томъёог хэт орчуулах гэж оролдох нь зүй бус, алдаа мадагтай орчуулга руу түлхэх аюултай. Жишээ нь: “cellar” гэх үгийг шуудайны хадгалуур, ceramic metal – төмөржүүлсэн ваар, jack – унтраалга, савхан шонгийн нүх, jack socket - савхан шонгийн хавьтлын нүх гэх мэтээр орчуулжээ.

Дүгнэлт

- Аливаа нэр томъёог аль болох эх хэл дээр орчуулах хэрэгтэй.
- Бүх нэр томъёонд үг оноох нь боломжгүй /өөрөөр хэлбэл хүч хүрэхгүй буюу технологийн хөгжлийн хурдыг гүйцэхгүй/
- Шинэ утга /үг/ зохиох, үүсгэх
- Түүнийгээ нутагшуулах, олныг хамруулах
- Өөр ирээдүйд чиглэсэн хандлагаас харах хэрэгтэй
- Хэл баяжна, соёл харилцан нэвтрэлцэнэ

Ном Зүй

1. Ч. Ганхуяг “Англи –Монгол толь бичиг” 2010, Улаанбаатар, Монгол Улс
2. Ш. Янсанжав, Я. Батмэргэн нар” *Computer Dictionary English –Mongolian*” 2007, Улаанбаатар, Монгол Улс
3. Адъяа.О, Дашдаваа.Д Орчуулгын гарын авлага УБ., 1983 он
4. Аким.Г, Орчуулгын санг уудлахад, 1984 он
5. Аким.Г, Орчуулгын санг уудлахад, 2009 он
6. Гинзбург.Л, *Вначале было слово /мастерство перевода/ М.,*
7. Гүрбазар.А, Орчуулгын онол, дадлагын үндэс УБ., 1996 он
8. Гэндэндарам.Ж, *Anthology of Mongolian Poetry* УБ., 2007 он
9. Дамдинсүрэн.Ц, *Selected short stories*, 1978 он